

Allt é skit

PETTER KARLSSON, fil. mag., är tjugosju år och har som ambition att utbilda sig till gymnasielärare. Han skriver f.n. på en bok om avfall, mänskligt och materiellt. Utöver det jobbar han som konstruktionsarbetare, samt som sushikock på en restaurang i Lund. På fritiden spelar han bas i bandet Punkbell.

Hela systemet mot mej, jag fattar ingenting. Ni vill fan ha mej på knäna, kräländes i eran skit. Allt é skit, allt é skit, allt é skit, allt é skit, allt é skit, allt é skit, allt é skit. När ska ni ge upp? Mitt liv är förstört. Av era lögner, lagar och svek. Allt är för sent. Socialbidrag. Allt é skit. En jävla misär.

(Allt é skit, Skitsystem.)

Musik handlar i första hand om känslor – känslor inför det musikaliska uttrycket som sådant, men musiken drar också sociala gränser: samhörighet inåt och kyla mot dem som inte tillhör gruppen. Gränserna ritas med hjälp av symboler och klädkoder, men det är musiken som ger samhörigheten dess grundläggande känslackord. Den här artikeln handlar om en ungdoms/motkultur som jag kallar "kängpunkare". Studien är förlagd till södra Skåne och Köpenhamn. Att vara kängpunkare innebär att man lyssnar på kängpunk och känner sig som kängpunkare. Det är en berättelse om de människor som *lever* musiken, som låter sin tillvaro genomsyras av den känsla och den ideologi som utgår från den.

Även om det musikaliska uttrycket endast är en av många beståndsdelar i kulturen så förtjänar det att förklaras: Kängpunk är en översatt term för vad som på engelska kallas "d-beat", på svenska "d-takt". D-takt är en snabb tvåfjärdedels trumtakt där bastrumman spelar jämna trioler medan virveln markerar takten. Crashcymbalen eller hihat spelas samtidigt som bastrumman. För den som inte är så insatt i musikalisk terminologi så låter det "duppa-duppo-da, duppa-duppo-da, duppa-duppo-da", ad infinitum.

När jag använder termerna kängpunkskultur och kängpunkare¹ är det i sig en generalisering². "Kängpunkskulturen" fångar in och förenar människor i en gemenskap, oavsett om de kallar sig "kängpunkare", "rå-

punkare", "crustpunkare", bara "punkare", eller som i Danmark "autonoma".

INTE SOM ANDRA

Det finns många sätt att studera punk på, ofta fokuserar man på det negativa utanförskapet. Jag ser värdet i en sådan forskningstradition, dock så vill jag vrida fokus till att se punken utifrån aktörernas horisont. Annars riskerar studien av utanförskapet att betona det negativa. Vad händer om man går in i den kaotiska värld som punkarna lever i och deltar i den, istället för att betrakta, försöka förstå och bringa ordning i den utifrån? Vilken roll spelar fantasin och inlevelsen? Hur kan utanförskapet upplevas som så passionerat, som något man väljer för att det ger en det bästa livet har att ge?

I Köpenhamn och i viss mån Skåne har sociala gräsrotsrörelser under två decennier lagt grunden för en infrastruktur av olika samlingsplatser som inte styrs av representanter från det övriga samhället utan av kängpunkare själva. Under tidigt 1980-tal hade främst Köpenhamn en stark sammanslutning av avvikande sociala rörelser och ungdomskulturer i den s.k. "BZ-bevegelsen"³, den danska husockupantrörelsen. Den engagerade flera tusen aktivister som krävde bostäder och allaktivitetshus⁴. Idag har de flesta ockuperade husen utrymmts, rivits eller legaliserats. Några finns dock kvar. Det ställe som jag själv är bäst bekant med är Ungdomshuset på Nørrebro. Ungdomshuset är ett självstyrande miniatyrsamhälle och fungerar som ett ändrum för de danska kängpunkarna. Någon direkt motsvarighet på den svenska sidan finns så vitt jag vet inte.

Den positionering som självförvaltning

ger skapar en solidarisk och stark gemenskap. I samma stund som man skapar detta "vi", så formeras givetvis ett tydligt "dom". Detta fenomen har blivit som tydligast när samtalen jag fört med kängpunkare kommit att kretsa kring vilka de själva är, vilket inte varit så lätt att beskriva. Däremot är det inga problem att beskriva "de andra", de där som man inte är. Kängpunkarna har alla haft ingående kunskaper om "Svensson", "överklassen" etc.

Här försiggår ett intrikat samspel mellan kängpunkarna och de andra. Utan att gå in mera i detalj, är kängpunkare inte överdrivet hygieniska. Som Lasse sade till mig om en annan punkare: "Jag pallar inte med dom där jävlarna, som ska vara så jävla skitiga å lukta skit å va så jävla punk hela tiden. Fan, det är så jävla trist." Detta samtidigt som den söta odören av några dagars frånvaro av tvål och vatten som Lasse själv utdunstade talade för att han själv inte föreföll ha något behov av att tvätta sig ofta. Även om Lasse tyckte att lagom skitig var bäst, så berättar skitigheten någonting: Känslan av att vara skitig handlar lika mycket om dem man väljer att profilera sig mot. Den skitige ser och luktar med andras näsa och ögon. Genom att ta på sig ett kängpunkattribut som att vara skitig kommer man efter ett tag att leva oreflekterat med denna egenskap. De skitiga tar inte avstånd från "de andra", det är de som tar avstånd från mig. Detta förhållande förstås ofta av kängpunkarna som förhållandet mellan individen och samhället. Det samhällshat och den maning till kamp mot ett repressivt samhälle som genomsyrar den "allt e skit"⁵ diskurs som kängpunkarna uttalar i sina texter, får samhället; "de andra", att framträda och uppträda som något repressivt. När detta repressiva samhälle rynkar på näsan

eller kör upp en polisbatong i ryggen bekräftar detta själva utgångspunkten: "jag är inte som ni, det jag tror att ni är, därför att ni agerar som att ni vore sådana, skapar mig". Cirkeln är sluten.

TILLVARON SOM KRIG

Antropologen Mattijs van de Port studerar i boken *Gypsies, Wars and Other Instances of the Wild* hur invånarna i den nordserbiska staden Novi Sad experimenterar med identiteter på ett s.k. *kafana*; ett zigenarcafé. Studien ägde rum under tidigt 90-tal, vilket placerade studien i en extraordinär kontext, nämligen krigets. Jämförelsen med unga kängpunkare kan förefalla svindlande, men här finns vissa slående likheter. Hans studie handlar om människors förmåga att lägga av sig den civiliserade ytan, en slags fin ytterrock som lämpar sig illa i den skyttegravsliknande miljön. Det *kafana* "kaféet vid världens ände" som van de Port studerar, hänger på och där han bokstavligen super ner sig, är en plats för besatthet, "unreason", där man socialiseras in i, identifierar sig med, fantiserar sig bort och tillämpar vad man uppfattar som det vilda, kompromisslösa och vansinniga.

Jag bodde själv i Novi Sad under några veckor i juni/juli 2001. Det krig som passerat gjorde sig hela tiden närvarande, mellanmänskligt på så vis att folk jag träffade poängterade att de framför allt, absolut, definitivt inte önskade prata om något så tråkigt som kriget. Det tabubelagda samtalsämnet blev tydligt genom sin frånvaro och i slutändan hamnade diskussionerna oftast där ändå.

En dag när jag var ute och gick i staden med en vän fick jag syn på en mening som var klottrad på en husvägg med kyrilliska

bokstäver. Jag frågade vad klottret betydde och fick svaret "Det står... Till er som vill ha ett till krig för att ni inte vet vad ni ska göra av era liv: Dra åt helvete!".

Jag har aldrig levt i ett krigstillstånd och har ingen lust att göra det. Men jag upplevde något jag inte förstätt tidigare när jag fick översatt vad som stod på den där väggen: Det finns människor som upplever att i kriget, i den totala risken, finns en stor känslomässig potential. Några dar senare träffade jag en kille från Makedonien. När jag frågade vad han gjorde i Novi Sad fick jag svaret "Jag har lite ouppklarade affärer att ta hand om innan kriget börjar i Makedonien". När jag frågade vad han tyckte om det faktum att Makedonien under försommaren 2001 stod på randen till ett krig mot Albanien svarade han kort "There's never as good parties as when there's a war.". Andemeningen var tydlig: Den gigantiska tragedin kunde också förstås som en personlig kick.

Den brittiska författaren Anthony Lloyd var under åren 1991–1995 krigsreporter i Bosnien. Han beskriver i sin bok *My War Gone By, I Miss It So* hur han upplevde kriget i Bosnien som ett äventyr "I was delighted with most of what the war had offered me: chicks, kicks, cash and chaos; teenage punk dreams turned real and wreathed in gunsmoke."⁶ och hur det emotionella tomrummet som Lloyd upplever efter att kickarna var slut, driver honom att söka det som måste vara det absolut mest vansinniga valet för en människa vid sina sinnens fulla bruk: Livet som heroinist på gatan.

Även författaren Ozren Kebo beskriver ett liknande fenomen. Belägringen av Sarajevo under 1992–1995 var helvetets motsvarighet på jorden. Men det var likafullt en plats där människor i närheten av

krypskyttar och artilleribeskjutning verkligen fick veta vad det innebar att leva, att hålla samman, att brinna, att uppgå i någonting. "Man lever intensivare under krig än i fredstid. Under kriget räcker det inte med några futtiga önskningar. Då är det besatthet som gäller."⁷

Kängpunkskulturen lider av ett komplex som liknar de ovan beskrivna skildringarna av krigets mening för människor som Lloyds: Sök det! Kontexten är givetvis inte densamma som för de människor som upplevde det verkliga kriget. Dock, kängpunkarna väljer att se världen som ett krig - mellan tydliga parter och intressen. Det är "vi och snuten", "vi och överklassen", "vi och medelsvensson". De lever livet som om de vore beredda på det värsta. Det normala samhället upplevs som något otroligt tråkigt och livlöst, det som splittrar. Det krigsliknande tillståndet, vansinnet och närvaron av en tydlig fiende blir det som bringar liv och svetsar samman. Kängpunkarna blir ett slags inre terrorist, en binnikemask i samhällets mage som gör motstånd mot den upplevda ledan genom förtära det inifrån. Man sjunger om ångest och hat och om att allt är skit. Dystopierna attraherar, de gör en förbannad och upprymd. Man eftersträvar det exalterade och det extraordinära, ett hejdlöst utlevande där tanken på konsekvenser inte existerar, där alkoholen flödar och där man går i full opposition mot det samhälle som man upplever materiellt, men inte mänskligt.

LIVET ÄR EN FEST

På Ungdomshusets träffas människor så gott som alla veckans dagar. På vardagarna umgås man, har sammankomster och möten av vänsterpolitisk karaktär.

Emellanåt ställer man dock till med fest eller manifestation, ofta med konserter som bärande tema. Dessa tillställningar, ett slags kängpunkskulturens högst familjära födelsedagar då man träffas och umgås, har sin höjdpunkt, sin julafton, i slutet av juni varje år då Ungdomshusetfestivalen "K-town" går av stapeln. Under årets (2004) festival besökte över 1.000 personer från hela världen, företrädevis svenska, danska och tyska kängpunkare, Nørrebro för att delta i ett fyra dagar långt rus av råsopande, politisk subversion, punkmusik, dans och allmän dekadens.

Det är i sanning en säregen upplevelse. Jag vandrade en morgon runt i det långsamt gryende solljuset och slogs av hur estetiska de formationer som bildats av fullständigt utslagna punkare faktiskt var. Besynerligt nog så låg oproportionellt många på sådana platser som fungerar som ingångar och gångstråk, bakom dörrar och i trappor. Människorna verkade helt enkelt ha stupat där de drack de sista slurkarna öl.

Festivalen pågår i samma stil under de fyra dagarna och avslutas med ett enormt cykelkrig av modell "folkrace". Detta går till så att punkarna samlas i närbelägna Hans Tavsens park och strider mot varandra på cyklar tillverkade av skrot. Vinnaren blir den punkare som fortfarande har en cykel som inte är för trasig för att cykla på. Något pris såg jag inte delas ut, men på flygbladet jag fått upplystes det skämtsamt om att man fick åtminstone "minst en öl för varje brutet ben". Efter att cykelkriget utkämpats samlas punkarna på en gräsplan lite längre ner i parken för ett tornerspel där två punkare (i taget) på "tallbikes" (två meter höga cyklar där en extra ram svetsats fast ovanpå den befintliga) kämpade för att slå ner varandra med

lansar, till tonerna av det Skånska punkbandet "Moderat Likvidations" låt "Brända Celler": "Utslagen i första ronden. Utslagen för sanningen. Jag önskar jag vore död. Ge mig krök ge mig lim, så lever jag en dag till. Hjärnan ruttar och blir mjuk, min lever dör och jag e sjuk. Jag lever för en flaska krök, lim é mitt livsmotiv. Ge mig krök ge mig lim, så lever jag en dag till. Egentligen så vill jag leva. Men ingen bryr sig om mig." och annan punkmusik med liknande teman.

En av de mest omtumlande upplevelserna jag fått erfara på Ungdomshuset var när jag såg det danska punkbandet Amdi Petersens Armé uppträda. En bit in i setet får en punkare för sig att avlossa en spottloska i sångarens ansikte. Sångaren tar oberört emot spottloskan och går fram för att ge tillbaks med samma mynt. Det leder till ännu en spottloska, och ännu en och under de två närmaste låtarna så fullständigt regnar det spottloskor från den dansande publiken. Sångaren står till slut med armarna utsträckta likt en messiasgestalt med spottet från hundratals punkare rinnande nedför sin nakna överkropp.

Speltillfället blir, formulerat med akademiska termer, en tillfällig enklav för teatralisk vildhet, där man kan agera ut de poser och scener som man inspireras av. Att spotta ner en människa fullständigt i detta sammanhang må visserligen vara utöver det vanliga även på Ungdomshuset. Men det är inget konstigt, utan accepterat i sitt sammanhang. Känslan är rätt.

ATT GÖRA DET SJÄLV

Den danske kultursociologen och kriminologen Joi Bay skriver⁸ att det i punkens gryning främst var på det musikaliska

Foto: Petter Karlsson.

området som gör-det-självideologin formulerades, dvs. att idealet var att framställa saker direkt och billigt med de begränsade resurser man hade till hands.

Inom kängpunkskulturen så har bruksområdet för denna ideologi breddats till att utgöra en anda och en strategi som omfattar betydligt fler aspekter av den dagliga tillvaron. En väsentlig del av kängpunksidentiteten innebär att identifiera sig som varande i ett socialt och ekonomiskt utsatt läge. Många kängpunkare må ha det knapert, men så vitt jag vet har denna känsla av utsatthet inte sin motsvarighet i den grad av faktisk fattigdom och social utslagenhet som kängpunkare lever i. Snarare är denna känsla att betrakta som att en del av kängpunksidentiteten: Man känner en identifikation med människor som lever på marginalen; fattiga, hemlösa, narkomaner och på andra sätt utsatta människor i samhället. Ofta skänker man pengar genom olika kanaler, eller direkt till dessa, lagar mat och delar ut kläder genom "Food Not Bombs".⁹ De sociala och ekonomiska strategier som föds ur nöd och utsatthet gör man till sina. Denna kulturella identifikation blir en strategi för utforskning av samhället,

en känslomässig inlevelse som är förbehållen de människor som befinner sig på detta sociala plan, utan pengar och särskilt stora möjligheter att få det bättre, åtminstone för stunden.

Det är i ljuset av detta man skall se fenomenet "dumpsterdiving". Dumpsterdiving innebär handgriplig återanvändning av varor som slängts i sopcontainrar (sopor med andra ord). Jag följde under sex nätter i mars, april och maj 2004, med kängpunkaren Maria ut och dumpsterdivade. Maria berättade att hon hade sysslat med denna form av försörjning under de senaste två åren och under denna tid varit så gott som "helt självförsörjande vad det gäller mat och prylbiten".¹⁰ Återigen blir kängpunkarnas kreativa bruk av fenomenet smutsighet tydligt. De kulturella föreställningarna som finns i vårt samhälle kring vad som är rent och vad som är smutsigt förenklar vardagen. Men på samma vis som det är funktionellt för vissa människor med en sorts kulturella begränsningar, så är det funktionellt för andra att bryta just dessa. Att kringgå den symboliska orenheten, det födoämnestabu som datummärkningen upprätthåller¹¹, innebär att man måste lära sig själv om hur kasserade saker och ting fungerar.

Angående den smått otroliga mängd snart utgången ost av varierande sort som vi en gång hittade berättade Maria sakkunnigt, att ysta ost ju är en gammal metod för att lagra mjölk, och om man förvarar de flesta sorters ost rätt så blir den inte förstörd eller möglig. Dessutom att bröd som snart kommer att passera bäst före datum faktiskt är betydligt nyttigare än färskt bröd, eftersom halten av fytinsyra som hindrar järnupptaget i kroppen går ner efter ett par dagar, "och vi tjejer behöver de där järnet".

När vi var klara hade vi avverkat en tur

på cirka 4 mil i Marias bil genom Malmö, Lund och några små orter i kranskommunerna, bilen var fullkomligt fullproppad med mat. "Jag brukar köra tills bilen är full helt enkelt, är det tomt i en container så åker jag bara till nästa. När bilen är full drar jag hem."

För kängpunkarna blir dumpsterdivandet ett sätt att samla in mat på ett sätt som passar den egna förståelsen av den ekonomiska situationen. Ett utmärkt och tämligen riskfritt sätt att leva billigt på, men även ett roligare och mer spännande sätt att skaffa mat på än att köpa i matbutiken.

Det vilar något tragiskt över kängpunkarna, en känsla av att priset för att leva sitt liv som om det står ett krig för dörren är alltför högt. Men poesin, om man kan kalla det så, med kängpunkarnas sätt att leva är att man tar för sig av tillvaron efter egna begär, ger blanka fan i att göra exakt som man förväntas av samhällets auktoriteter, tar sig själv rätten att tolka saker som man vill och kan och framför allt; tar sig friheten att bestämma att om jag upplever att ni ändå inte tänker göra något annat än att trampa ner mig, så tro inte att jag tänker ge upp lättvindigt. För det mesta betyder det en allvarlig uppgörelse med några av de mest djuprotade känslorna i den kultur de själva kommer från, känslan för ordning, renhet och vaktsläendet om sociala och kroppsliga gränser. Det blir en protest som verkligen känns in på bara skinnet.

NOTER

¹ Liksom i den magisteruppsats i Etnologi jag skrivit om ämnet: Karlsson, Petter 2004. *Allt é skit; en etnologisk studie av kängpunkskulturen i södra Sverige och København*. Etnologiska Institutionen, Lunds Universitet.

- ² Det finns en mängd olika närliggande musikstilar, laddade med olika innebörd, som används för att distingera människor inom kulturen. Detta utan att dessa stilar för den sakens skull, ens för en invigd, skiljer sig särskilt mycket åt musikaliskt, hur man uttrycker sig visuellt etc. Problematiken med den generalisering jag gör har märkts tydligt vid samtal med de informanter jag haft kontakt med. Ingen av dessa definierade sig själv som särskilt goda kängpunkare utifrån de föreställningar de hade om dessa och önskade därför inte definieras av mig explicit som kängpunkare. Däremot så har samtliga haft förståelse av poängen med termen "kängpunkskultur" och ingen har protesterat mot att de är del i en sådan.
- ³ BZ uttalas "Bet Zet" och är en förkortning för att "ta i besittning", med andra ord: Ockupera hus.
- ⁴ Jepsen 1986, Heineman 1995.
- ⁵ Karlsson 2004:25.
- ⁶ Lloyd 2000:9.
- ⁷ Kebo 1998:39.
- ⁸ Bay 1984:209
- ⁹ Food Not Bombs är en organisation som samlar in kläder, sovsäckar etc. samt överblivna matvaror från butiker, tillagar dem och serverar till hemlösa. Det finns Food Not Bombs grupper i Lund, Malmö och Köbenhavn.
- ¹⁰ Karlsson 2004:31-32.
- ¹¹ Vårt samhälles föreställningar om hygien har en stark symbolisk laddning. Den "västerländska" föreställningen om hur vi uppfattar smuts består av två karaktäristika, dels att den styrs av kunskaper om patogena organismer, dels att smuts är en fråga om hygien och skönhet för individen, utan att ha koppling till religiösa påbud om detta (Douglas 1997:55). Dock så kan man i svenska matbutiker finna en specifik företeelse som motsäger detta: Datummärkingen. Datummärkingen definierar när en vara definieras från att vara duglig till att bli oduglig och garanterar konsumenten att maten är säker att äta.

LITTERATUR

Joi Bay, 1984. *Dadada – is all I want to say to you. Om punk i Danmark*. Artikel i Fornäs, Johan; Lindberg, Ulf & Sernhede, Ove 1984, *Ung-*

domskultur: Identitet och motstånd. Stockholm: Ordfront.

Douglas, Mary, 1997 (1966). *Renhet och fara; en analys av begreppen orenande och tabu*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.

Heineman, Tom, 1995. *URO; 25 års gadekamp*. Köbenhavn: Tiderne Skrifter.

Jepsen, Jörgen, 1986. "Statsmagten, politiet og kollektive aktioner I nyere tid – gentager historien sig?" I: Mikkelsen, Flemming (red.), *Protest Og Oprør*. Modtryk, socialistisk förlag Amba.

Karlsson, Petter, 2004. *Allt é skit: en etnologisk studie av kängpunkskulturen i södra Sverige och Köbenhavn*. Etnologiska Institutionen, Lunds Universitet.

Kebo, Ozren, 1998. *Sarajevo; en bruksanvisning*. Bokförlaget DN.

Lloyd, Anthony, 2000. *My War Gone By, I Miss It So*. Transworld Books.

Van de Port, Mattijs, 1998. *Gypsies, Wars and Other Instances of the Wild. Civilisation and it's discontents in a Serbian town*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

SUMMARY

Everything Is Shit

This article is about a youth/counterculture located in the southern part of Sweden and in Copenhagen that consist of what I call Kängpunkare. Kängpunkarna can be found elsewhere, but I wanted to study the people located here (where I live and work) in specific. The word derives from the Swedish term of the music that these people listen to, "kängpunk" (in english usually known as "d-beat punk", or "rawpunk"). It is not in the first hand a study of this kind of music, as much as about the people that *live* this music. Every aspect of their lives becomes permeated by punk ideology and senses. It is a culture that promotes decrepit, that sings strictly about how terribly bad things in society are and that has developed cultural strategies to survive happily with the economic limits that this kind of attitude to life has to offer. In the article I make comparisons to how some people respond to war and war-like situations, as an existential experience that can be used to gain emotional advantages.